

A könyvtáralapító Pekár Mihály

Százharminc évvel ezelőtt, 1871. augusztus 21-én Aradon született a magyar felsőoktatásban, de főleg a Pécsi Tudományegyetem életében jelentős szerepet játszó *Pekár Mihály*.

Olyan családban látta meg a napvilágot, melyben a legfőbb értéket – a tudáson kívül – a szeretet, az igazmondás, az őszinteség és a pontosság jelentette. Szülei *Pekár Károly* vasúti mérnök és *Horváth Anna* (*Horváth Mihály* püspök, történetíró unokahúga) voltak.

Édesanyja 1881-ben bekövetkezett korai halála után édesapja nem nősült meg többé, életét a három fiú (*Károly*, *Mihály*, *Dezső*) nevelésének szentelte. Fontosnak tartotta, hogy az egyébként kiválóan tanuló fiait az iskolai szünetekben kézügyességük fejlesztése érdekében iparos mesterségre taníttassa. *Károly* asztalos-ságot, *Dezső* fafaragást, *Mihály* könyvkötészetet tanult, utóbbi esetében minden bizonnyal e tevékenység is hozzájárult a könyvek szeretetéhez, ami egész életén át végigkísérte.

Az Aradon töltött gimnáziumi évek után *Pekár Mihály* a budapesti egyetem orvosi karán folytatta tanulmányait. Az *Orvostanhallgatók Önképző és Segítő Egyesülete* először választmányi tagjává, majd könyvtárosává, főkönyvtárosává, elnökévé választotta.

Érdeklődése az élettan iránt már egyetemista korától megmutatkozott. A *Klug Nándor* igazgatta élettani intézetben gyakornokoskodott, majd asszisztenssé, később adjunktussá lépett elő. A budapesti egyetem, ahol csaknem húsz évet töltött, magántanárává választotta.

1914 nyarától az orvosi és természettudományi ügyek kultuszminisztériumi referenseként felkérést kapott a pozsonyi és debreceni egyetemek felállításával kapcsolatos szervező munkára. Ő lett a *Pozsonyi Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem* első orvostudományi dékánja. A cseh megszállás után Pozsonyból menekülni kényszerült, s eközben a mindenétől – így könyvtárától is – megfosztott egyetem Budapestre, majd Pécsre költöztetésének kulcsfigurájává, mozgatórugójává vált. „Egy évtizeden belül négyszer kellett egyetemalapításban részt vennie”¹. Időt, fáradságot nem kímélve harcolt az egyetem érdekeiért, életben maradásáért. „A honatalanság és hányattatás idejében mindenféle feladatot vállalt, csak azért, hogy az egyetem jövőjét biztosítsa és hogy az elhelyezkedési nehézségeket csökkentse. Budapesten például négy évig egyedül vezette az egyetem gazdasági hivatalát az egész pénzkezeléssel együtt.”² Talán e ténynek is köszönhető, hogy 1920 novemberében az intézetek és klinikák felállításával kapcsolatos előre nem látható kiadásokra, valamint könyvtári beszerzési célokra a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium által kiutalt egymillió korona ténylegesen könyvtári célra is fordítódott. Ezen időszakról datálható többek között az intézeti könyvtárak egész sora.

Hogy az „árva leány”-ként³ is emlegetett egyetem Pécsen 1923 októberében viszonylag zökkenőmentesen, a legfontosabb felszerelések, könyvtárak birtokában kezdte meg működését, döntően *Pekár Mihály* fáradozásának köszönhető. Tárgyalásainak eredményeként Pécs városától nem csupán a klinikák, intézetek céljaira sikerült (igaz, hogy a szerb megszállás alatt jócskán tönkrement) épületeket biztosítani, de például megszerezte a szintén lepusztult, volt Vadember szállót a menza illetve a leánykollégium számára. Ebben az épületben aztán „megvette a kollégiumi könyvtár alapját, hogy a szegénysorsú hallgatók a drága tankönyveket kölcsön kaphassák és gondoskodott szórakozást nyújtó könyvekről is. Egy alkalommal a kollégium felügyelőjének piros kötésű könyvet adott át a könyvtárba való besorozás céljából – a könyv az Új Idők Illemkódexe volt – »hadd tanuljanak a huncutok«, tette hozzá *Pekár*, amikor a könyvet átadta.”⁴

1923 októberében tehát az egyetem már saját könyvtári épületbe költözött, és „vagonnyi” Budapesten gyűjtött könyvállománnyal rendelkezett. Ez és a *Klimó György* pécsi püspök „előrelátásának” köszönhető *Klimó*-gyűjtemény képezte az egyetemi könyvtár állományának alapját. *Klimó György* a könyvtárát „korát megelőzve közkönyvtárnak tervezte, mely az általa alapítandó egyetemnek lett volna szerves része. A nagy püspök érdeklődése mindenre kiterjedt, könyvtárában theologiai munkák mellett philosophiai, jogi, természettudományi munkák is helyet találtak. *Klimó* utódai alatt azonban a könyvtár mindinkább egyházi jellegűvé vált és így a többi tudományterület folytonossága megszakadt.”⁵ Összességében az említett gyűjteményekről elmondhatjuk, amint azt egy 1925-ös jegyzőkönyv is tanúsítja, hogy az állomány legnagyobb része régi volt, s így az oktatás és kutatás szempontjából hasznavetetlennek minősült. Nem lehet tehát csodálkozni azon, hogy az oktatók és kutatók főként saját intézeteik könyvtárait használták, melyeket próbáltak modern, a kutatás, oktatás, gyógyítás új eredményeit feltáró könyvekkel, folyóiratokkal ellátni.

Pekár Mihály maga is egy, a kor színvonalának megfelelő orvoskari könyvtár alapjainak megteremtésén fáradozott. Lelki szemei előtt a budapesti *Pázmány Péter Tudományegyetem* orvostudományi kara könyvtárának példája lebegett. Ennek érdekében már a budapesti évek alatt jelentős mennyiségű könyvet gyűjtött össze, melyek főleg ismerősei névű magángyűjteményeiből származtak.

Az 1925/26-os tanévben végre kedveztek a körülmények a rég óhajtott orvoskari könyvtár megalakításához. *Pekár Mihály*, aki mind a tárgyi, mind a személyi feltételek biztosítását szívügyének tekintette, az Élettani Intézet addig gazdasági hivatali célokat szolgáló, két elég nagy és erre a feladatra alkalmas helyiségét ajánlotta fel a mintegy 70 ládányi könyv számára. Február 19-én *gróf Klebelsberg Kunó* kultuszminiszternek írt levelében⁶ arra kért engedélyt, hogy a betölthető állások közül egy „kezelői állást” az 1926 tavaszán megalakított orvoskari könyvtár számára foglalhasson le. A könyvtárát *Tóth Lajos* államtitkár iránti tiszteletből és annak engedélyével *Tóth Lajos Könyvtárnak* nevezte el, igazgatói teendőit pedig magára vállalta. A folyamatosan fejlesztett állományról egy 1938-as jelentésből⁷ kapunk képet. Ekkor már katalógusokból tájékozódhatnak az érdeklődők a mintegy 22 000 kötetnyi állományról. A *Tóth Lajos Könyvtár* megalapításával *Pekár Mihály* megteremtette a jelenlegi *Pécsi Tudományegyetem Orvostudományi és Egészségtudományi Centrum Könyvtárának* (1999-ig *Pécsi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára*) alapjait.

A hálás utódok e szerény írással a nagy elődre kívánnak emlékezni, főhajtással tisztelni emléke előtt, akinek alakját *Dudits Andor* festőművész is megörökítette a Pécsi Tudományegyetem auláját díszítő freskón. A festmény a pécsi egyetem 1367-es alapítását ábrázolja. A képen *Pekár Mihály* alakja az orvoskar képviselőjeként jelenik meg, és – biztosra veszem, hogy nem véletlenül – kezében könyvet tart...

JEGYZETEK

1. Lénárd László: 125 éve született Pekár Mihály. = A 800 éves magyar orvostudomány. Szerk.: Benke József. Pécs, 1996. 45. p.
2. Förster Rezső: Megemlékezés Pekár Mihályról a Kis Akadémia 1942. november 9-iki összejövetelén. = Pekár Mihály emlékezete : 1871–1942. Bp. : A Kis Akadémia kiadása, 1944. 10. p.
3. Ladányi Andor: Klebelsberg felsőoktatási politikája. Bp. : Argumentum K., 2000. p. 34.
4. Ángyán János: Pekár Mihály az ifjúság barátja. = Pekár Mihály emlékezete... 147–148. p.
5. Entz Béla: Az Erzsébet Tudományegyetem és Pekár Mihály. = Pekár Mihály emlékezete... 121. p.
6. Magyar Országos Levéltár K 636–1926–15–16632 VKM 183.
7. PTEK irattára. Jelentés: Méltóságos Dr. Pekár Mihály egyet. Nyilv. R. tanár úrhoz az Erzsébet Tudomány-Egyetem Tóth Lajos-könyvtárának felállításáról és katalogizálásáról. 1938. június 15. ... könyvtári segédőr

Ódorné Gracza Tünde